

Kapitola I

F. A. Mesmer, magnetismus a hypnóza

Motto:

„Tato léčivá síla, která byla po celé jedno století mnohdy pošetile popírána či zsměšňována, je zázračným, nedocenitelným darem božím propůjčeným člověku.“

Samuel Hahnemann

„Jeden muž, jménem Šimon, který tam žil, už dlouhou dobu svou magii uváděl v úžas samařský lid; říkal o sobě, že je v něm božská moc. Všichni - prostí i významní - mu dychtivě naslouchali a říkali si: "On je ta božská moc, která se nazývá Veliká." Poslouchali ho ve všem proto, že na ně dlouhý čas působil svou magii.“

Skutky apoštolské kapitola osmá, verše devátý až jedenáctý

Historická část

Předmluva ke kapitole

S hypnózou, od slova (hypnos – spánek), se můžeme setkat již ve starém Egyptě a později v Řecku, kde sloužila jako prostředek kultického léčení. Ve středověku byla využívána v některých mnišských řádech¹. Paracelsus ve svých spisech uvádí, že mniši v jednom korutanském klášteře odváděli při ošetřování pozornost nemocného lesklými předměty.² Zweig vidí analogii i v živočišné říši: *„Mimo lidskou oblast, v říši zvířat, byl dávno známý pohled hada, poutající a působící strnutí, a dokonce mytologický symbol Medusy neznamena nic jiného než ochrnutí vůle pod nadvládou sugesce.“*³

Za současné terapeutické rozšíření hypnózy dnes vděčíme především Franzimu Antonu Mesmerovi a jeho následovníkům.

Období 1734 - 1778

mládí, studia a svatba

Narodil se 23. května 1734 v Iznangu u Bodamského jezera jako syn biskupova myslivce. Ve své dospělosti přichází studovat teologii do Ingolstadtu a po získání doktorátu z filosofie odchází opět na studia, tentokrát do Vídně, kde studuje práva a medicínu. Na základě práce „De planetarium influxu,“ kde popisoval moc jakéhosi „fluida,“ tajemné síly, „která do všech proniká a... ba i do nervové tekutiny prostupuje“⁴ obhájil v roce 1776 svůj již druhý doktorát.

Po sňatku se zámožnou vdovou pak Mesmer ve Vídni vyženil rodinný dům se sídlem na Landstrasse číslo 261, na jehož zahradě pořádal proslulé večírky pro vídeňskou smetánku. Hostil zde např. W. A. Mozarta, který se o Mesmerovi zmínil i ve svém slavné opeře „Cosi fan tutte“; dále pak i Haydna, Glucka a později Beethovena. Mesmer sám na těchto večírcích hrával na skleněnou foukací harmoniku, která v jeho pozdějším životě sehrála nezastupitelnou roli.

Setkání s magnetem

Ačkoliv se Mesmer k lékařské praxi nijak neměl, zvrát v této věci nastal, když v létě roku 1774 cestovala přes Vídeň jistá žena, která trpěla nevolnostmi žaludku. Ta požádala Maximiliana Hella, jezuitského kněze a tvůrce magnetu, aby jí proti bolestem sestrojil příruční magnet. Představa, že magnet napomáhá od bolestí, nebyla ničím novým; myšlenku, že se jím dá léčit, razil již Paracelsus, který jej nazval „králem všech tajemství.“ Tato zkušenost také zcela proměnila směr Mesmerova života a mladý medik, který se doposud do lékařského řemesla nikterak nehrnul, se rázem stal magnetickým léčitelem.

Mesmer si proto u Hella objednával magnety a zahradu v Landstrasse měnil v soukromé sanatorium. Zaujat údajnou léčivou mocí magnetu, kterou skloubil se svým naturfilosofickým pohledem na svět, ihned začal léčit vídeňské prominenty. Věřil, že přikládání magnetu na lidské tělo dodává ono uzdravující fluidum, o kterém se zmiňoval ve své doktorské práci. Prováděl i skupinovou magnetoterapii, při které léčení seděli v kruhu, vzájemně se dotýkali konečky prstů, čímž uzavírali magnetický kruh. Jindy seděli na okraji vodní nádrže se zmagnetizovanou vodou, do které vsouvali špičky svých bosých nohou, spojeni na rukou lany, která byla přivázána ke zmagnetizovaným stromům. Mesmer při těchto kúrách hrával na svoji „zmagnetizovanou“ foukací harmoniku a později používal i jiných, „zmagnetizovaných“ hudebních nástrojů.

Svoji magnetománii neustále rozvíjel a později magnetizoval zrcadla, šálky, oděvy, talíře, další hudební nástroje, kočky, psy, stromy... a tak neuplynul ani rok od návštěvy oné ženy a jméno doktora Mesmera znali v Hamburgu, Mnichově i Ženevě. Otevřeně publicitě se Mesmerova metoda začala těšit až po vyléčení téměř slepého a ochrnutého akademického rady Osterwalda. Za přispění jeho dobrozdání byl Mesmer dne 28. listopadu 1775 slavnostně jmenován členem kurfiřtské bavorské akademie.

Duchovní síla

Mesmer však záhy zjistil, že za léčebný úspěch nevděčí síle magnetu, ale síle své vlastní osobnosti, a že podobných úspěchů může dosáhnout pouhým přikládáním rukou. Aby nemusel anulovat své dosavadní teorie, zvolil podle Zweiga klíčku.

„Místo co by se zřetelně vzdal své neudržitelné teorie o léčivé moci magnetu, volí křivolaký ústup. Začne totiž operovat pojmem „magnetický“ dvojsmyslně, prohlásí, že je sice pravda, že nerostný magnet vůbec nepomáhá, ale že to, co při jeho léčebných postupech působí, je rovněž magnetismus, jakýsi „animální“ magnetismus, síla v živém člověku, která je analogická s onou tajemnou silou mrtvého kovu.“⁵

Jeho masové seance, které jsou provázeny hudební projekcí, se vyznačují křechem pacientů, padáním na zem, záchvaty hlasitého pláče a smíchu poté, co se jich jejich léčitel dotkne, nebo jen pokyne rukou směrem k nim. Nejprve však předchází napjaté očekávání, které vyvrcholí pozvolnou „krizí“, jež bývá považována za kulminaci léčby a projevů skrytých symptomů. Poté dochází ke zklidnění, která se projevuje tělesnou slabostí, např. mdlobou. Po procitnutí někteří ihned svědčí o svém uzdravení. Zatímco si svérázná Mesmerova činnost získává stále více přívrženců ze strany obyvatelů Vídně, odborné kruhy, především lékařská fakulta, začínají Mesmera ignorovat a později kritizovat.

Slepi vidí

Ke skutečnému konfliktu došlo až tehdy, kdy Mesmer léčil pianistku Marii Terezii Paradiesovou, která ve čtyřech letech ztratila zrak. Příznaky však dávají na srozuměnou, že se jednalo o něco jiného než o organickou slepotu. Její ošetřující lékaři popisují „*křečovitě cukání v očích, jež potom vždy vystoupily z očních dutin, bolesti sleziny a jater, jež vyvolávaly záchvaty podobné šílenství.*“⁶ Paradiesová, která se zatím stala Mesmerovou milenkou, dle jeho zpráv opět nabyla zraku a v jeho domě se pozvolna zotavovala z dlouhotrvající choroby. Tuto idylu překazil až vpád otce pacientky, který s tasenou šavlí vylomil dveře Mesmerova domu a domáhal se nazpět své dcery. Ta pak byla od otce inzultována, avšak odmítla se domů vrátit a zůstala u Mesmera v jeho opatrovnické péči. Následkem šoku však údajně opět ztratila zrak. Lékařská fakulta na základě této aféry povolává na Mesmera mravnostní policii a ten raději volí odchod do rodného Švýcarska.

Období 1778 – 1784

Paříž otevírá náruč

Doma se však Mesmer moc neohrál a záhy, v roce 1778, odešel hledat štěstí do Paříže. Za podpory svobodných zednářů, jejichž lóže byl členem a jejichž působnost byla v tehdejší společnosti nepřehlédnutelná, získává útočiště v domě rakouského velvyslanectví. V oficiálních kruzích Francie té doby vládne duch osvícenství, předobraz pozdějších temných dob Velké francouzské revoluce. Avšak umělecká a intelektuální smetánka, ostatně jako všude v Evropě, je pro mystično a okultismus nadmíru otevřená. V té době si madam Pompadour nechá věštit z kávové sedliny, vévodkyně z Urfé se nechá poněkud netradičně omlazovat pod Dianiným stromem, princ Rohanský hostí alchymistu Josepha Balsama a na hřbitově svatého Medarda lidé obléhají hřbitov, aby se u hrobu pařížského arcijáhna nechali uzdravit. Není divu, že Mesmer se svojí metodou narazil na připravenou půdu.

Přes negativní dobrozdání berlínské akademie a vídeňské lékařské rady Mesmer v Paříži navštěvuje prezidenta akademie La Roy. Také jeho instituce se však Mesmerovou metodou odmítá zabývat. Mesmer se proto obrací na pět světových lékařských fakult, které však se šarlatánstvím nechtějí mít nic společného. Zhrzený lékař proto publikuje na vlastní pěst práci „*Pojednání o jevu animálního magnetismu*“ (1779), v níž si stěžuje na ignoranci akademické obce, avšak bezděky prozrazuje, že mu o skutečné posouzení jeho metody vlastně ani moc nejde.

„... bylo by protismyslné přidělovat mi jako soudce takové lidi, kteří nechápou nic z toho, co si osobují posuzovat. Nepotřebuji soudce, ale žáky. Právě proto směřuji všechny moje snahy k tomu, abych obdržel oficiálně od nějaké vlády dům, kde bych nemocné podrobil léčení a kde bych mohl plně dokázat působnost animálního magnetismu, aniž bych musel vyvracet další křivá obviňování.“⁷

Na vědce, usilujícího o uznání své metody, poněkud nezvyklé prohlášení.

Přítel aristokratů

Ačkoliv je cesta k oficiální vědě stále pro Mesmera uzavřena, doširoka se zde otevírá, jako ostatně i ve Vídni, cesta k aristokracii. Na Mesmerovu stranu se staví jednak osobní lékař hraběte z Artois Charles Delson a jednak přímo u panovnice, královny Marie Antoinetty, intervenuje v Mesmerův prospěch jedna z jejích dam, kterou Mesmer údajně vyléčil z ochrnutí. Ale i přes úspěch u aristokracie akademie

zůstává neoblomná. Nicméně během dvou let je Mesmer již tak pevný v kramflecích a těší se takové oblibě, že si může dovolit pohrozit vládě, že pokud mu nezajistí legalitu jeho metody a peněžitou podporu ve výši čtyř až pěti tisíc franků, opustí Francii. Ludvík XVI., rozvážný, byť trochu apatický panovník slunné Francie, se však staví na odpor a Mesmer na protest králově neoblomnosti opouští Paříž a odjíždí do Německa.

Jako odpověď na jeho dobrovolný odchod do exilu nastává v Paříži hotový poprask, když aristokracie rozpoutala celonárodní kampaň za jeho návrat. Dokonce z kazatelny pařížské katedrály se ozývá plamenné kázání na Mesmerovu podporu a svobodní zednáři vyvíjejí politický nátlak ve prospěch svého bratra. A tak, proti vůli krále i lékařské akademie, je Mesmerovi nakonec umožněno, aby se, za podmínek, které si sám stanovil, vrátil do Francie. Mesmer využívá příležitosti a za přispění svého advokáta zakládá vlastní akademii a vydává akcie, za které získává přes tři sta tisíc franků a jeho přívrženci zakládají „Harmonickou společnost.“ Zcela nezávislý Mesmer začíná v Paříži opět svoji praxi a krom nemocných, kteří trpí epilepsií, tělesnými vadami nebo mají otevřené rány, se ujímá léčit všechny nemoci včetně rakoviny.

Rozmach

V té době se Mesmer již stává miláčkem nejen francouzské šlechty, ale i proletariátu. Aby se jeho metoda stala přístupnou široké veřejnosti, vyrábí i levné magnetické nádoby, čímž si naklání měšťskou chudinu. Ve Francii tak začíná „mesmerománie.“

„V zámcích a parcích se zakládají magnetické háje a jeskyně, v městech vznikají tajné kroužky a lóže, mezi příznivci a odpůrci dochází k otevřeným rvačkám, ba dokonce k soubojům – krátce, Mesmerem vyvolaná energie zaplaví celou Francii nebezpečným, nakažlivým fluidem snobismu a hysterie: mesmeromániei“ ⁸

To vše prakticky v předvečer vražedné francouzské revoluce. S trochou nadsázky by se snad dalo říci, že Mesmer byl jedním z těch, kteří francouzské revoluci připravil půdu. Vždyť, podle Schotta:

„klasický mesmerismus požadoval nejen vědecké uznání, nýbrž zahrnoval také představy ve smyslu osvícenectví a francouzské revoluce, v níž mnozí mesmeristé hráli určitou roli. Mesmer sám založil „Harmonickou společnost“ a navrhl demokratické státní zřízení.“ ⁹

Období 1784 - 1793

Před králi země

V této době už Mesmer postupuje vpřed milovými kroky a záhy dobývá i srdce dalších příznivců z řad vysoké šlechty. U dvora k nim patří už nejen Marie Antoinetta, ale i všechny dvorní dámy. Jediný, kdo si zachoval chladnou hlavu a kdo na celou věc pohlížel i nyní s podezřením byl sám král, Ludvík XVI. Aby v celé věci zjednal jasno, podepsal v březnu roku 1784 kabinetní příkaz lékařské společnosti a akademii, aby okamžitě přezkoumala mesmerismus v jeho možných zhoubných i blahodárných důsledcích. Obě společnosti za tímto účelem vytvářejí komisi, jejíž členové jsou dodnes světoznámými osobnostmi vědy. Patří sem dr. Guillotin, konstruktér gilotiny, vynálezce bleskosvodu Benjamin Franklin, astronom Bailly, chemik Lavoisier a botanik Jussieus.

Zdrcující posudek

Zpráva komise však dospěla pro Mesmera ke zdrcujícímu závěru. Vliv mesmerismu na pacienty totiž popsala následovně.

„Někteří jsou klidní, tiší, jako u vytržení, jiní kašlou, plivají, pociťují slabou bolest, horkost po celém povrchu těla a vyráží na nich pot, jiní se otřásají v křečích. Tyto křeče jsou mimořádné co do počtu, trvání a síly. Jakmile propuknou u jednoho, projeví se hned u ostatních. Komise pozorovala křeče, které trvají až tři hodiny, provázeny dávením kalné hlenovité vody, jež je důsledkem nadměrné, násilné námahy. Lze v ní spatřit i jednotlivé stopy krve. Tyto křeče jsou charakterizovány trhavými a nezvladatelnými pohyby všech údů i celého těla, stahy jícnu, škrábáním v krajině břišní (hypochoondriu) a v krajině břišní (epigastriu), těkavým vytřeštěným pohledem, ječivým křikem, údery, pláčem a divokými záchvaty smíchu, po nich pak následují dlouhotrvající stavy únavy a zemdlenosti, sklíčenosti a vyčerpání... V každém případě je člověk ohromen klidem řady nemocných na straně jedné a na druhé zase jejich běsnění, různými průvodními příhodami, které se stále opakují, a náklonností, jež se mezi pacienty vytváří...“¹⁰

Poté se mesmerismu podrobují i členové komise, aby na vlastním těle zkoumali vliv neznámé síly, jejíž přítomnost se snaží potvrdit či vyvrátit. Avšak, kromě jednoho případu, kdy člen komise pocítil v odpoledních hodinách nervové podráždění, byl výsledek pokusu zcela negativní. 11. srpna 1784 komise připojuje ještě tajný dodatek, ve kterém upozorňuje na možné ohrožení mravnosti, plynoucí z promísení pohlaví při kúrách. Zveřejnění původní zprávy vyvolalo bouřlivou odezvu v řadách Mesmerových odpůrců a zrovna tak, jak byl Mesmer veřejně chválen, je nyní hanoben.

V podzemí

V dalších pokusech však pokračuje Mesmerův žák Puységur. Pozoruje opakující se jev, kdy pacienti po jeho dotyku klesají k zemi se zavřenýma očima a upadají do jakéhosi spánku: *„...mladý pastevec Viktor pod jeho hladícíma rukama docela prostě umdlí a pokojně usne... mnozí z jeho pacientů náhle pod jeho dotykem nebo pohledem přivírají oči... zívají, umdlévají.“¹¹* Tento stav u svých pacientů pozoruje i sám Mesmer.

Jako již mnohokrát v minulosti však po odmítnutí metody ze strany oficiální vědy, dochází k opětovnému přijetí ze strany filosofů a umělců. V mesmerismu nyní hledají inspiraci velikáni jako Shelling, Hegel, Fichte. Ke klíčovému poznatku zde došel Schopenhauer, který z hypnotických stavů vyvodil primát vůle nad rozumem. V oblasti literatury je to Balzac, který opěvuje vůli člověka, jenž „utváří svět“ a o hypnóze se rozepisuje i E. A. Poe.

Hypnotickému transu jsou připisovány další fenomény: *„ve stavu krize mohou náměsíční vidět do budoucnosti... dovedou... prorokovat... hovořit bez učení latinsky, hebrejsky, aramejsky a řecky“* atd.¹² Tyto interpretace jsou však Mesmerovi cizí, staví se k nim skepticky a je proto svými přívrženci napadán z konservatismu. Ve Francii vypuká revoluce a gilotina, která požírá jak jeho odpůrce – pod přístrojem svého kolegy svoji smrt našli i další členové někdejší komise Bailly a Lavoisier- tak Mesmerovy stoupence, a tak v roce 1791 prchá před Robespierrem po patnácti letech zpět do Kostnice a poté do Vídně i samotný Mesmer.

Období 1793 - 1815

Stará dobrá Vídeň

Ve Vídni je však Mesmerova aféra se slepou pianistkou Paradiesovou stále v živé paměti, a tak je hned 14. září 1793 Mesmer zavolán na policejní prefekturu. Po

obdržení dobrozdání z Kostnice je ale bez průtahů propuštěn. Ani nyní nemá léčitel klid. V areálu jeho zahrady na slavné Landstrasse číslo 261 bydlí v té době jistá princezna Gonzaga, která Mesmera obviní z jakobinství. Mesmer totiž princezně řekl: „že tito lidé (jakobíni) nejsou žádní zloději, nýbrž že přede-psali daně bohatým ve prospěch státu a že daně vybírá i sám císař.“¹³ Tato zpráva se dostane až k samotnému císaři Františku Josefovi a na jeho zásah je Mesmer žalářován, při výslechu však své sympatie k jakobínům popírá, je propuštěn a odjíždí do Frauenfeldu ve Švýcarsku, kde po desetiletí žije v ústraní.

Soudí se, že jeho spisů bylo přeloženo a vydáno více než spisů Rousseauových nebo Voltairových. Proto na jeho proslulost svět jen tak nezapomněl. V roce 1803 je již jako stařec opět povolán do Francie, avšak odmítá odjet.

Rehabilitace

V roce 1812 požaduje berlínská akademie, tatáž instituce, která v roce 1775 Mesmera odmítla, opětovné přešetření magnetismu, a proto za Mesmerem odjíždí profesor Wolfart. Jeho zpráva je navýsost kladná. Francouzská vláda navíc Mesmerovi jako odškodné za znehodnocení cenných papírů, které po revoluci patrně propadly státu, poskytuje doživotní rentu, a ten se vrací domů, k Bodamskému jezeru, kde 5. března 1815 v poklidu umírá.

Prožil však dobu, kdy Paříž opoustil „duch racionalismu“, jenž mu tolik ztrpčoval život a na jehož rozkladu se tolik let podílel, a kdy předseda Konventu Maximilien de Robespierre celebroul v Tuilerijské zahradě oslavu svátku Nejvyšší bytosti – „Etre supreme.“ Robespierre, který jako žák Jeana Jacquese Rousseaua odmítl ateismus, chtěl opět vzkřísit náboženství jako základ státu a morálky. V novém kultu se měla uctívat poloracionální a polokřesťanská bytost. Učení o Nejvyšší bytosti slibovalo nejen naplnění lidských práv, po kterých Mesmer neúnavně volal, ale i nesmrtnost duše. Kdo odmítal kult a dogmata, byl špatným občanem. Robespierre, který se sám považoval za božského, při oslavě symbolicky podpálil figuru znázorňující ateismus a přivítal sochu moudrosti.¹⁴

Mesmer byl plně rehabilitován v Paříži až roku 1882 a jeho metoda byla uznána jako „pomocný vědecký postup.“¹⁵

Nevadnoucí odkaz

Ve skutečnosti však za sebou zanechal nadlidský odkaz. Galen uvádí, že Mesmer spolu se zakladatelem homeopatie Samuelem Hahnemannem dali základ pozdějším duchovním hnutím.¹⁶ Sám Hahnemann vycházel při konstrukci homeopatie z Mesmerových myšlenek, když napsal:

„Tato léčivá síla, která byla po celé jedno století mnohdy pošetile popírána či zesměňována, je zázračným, nedocenitelným darem božím propůjčeným člověku. Mesmerismus dokáže dotykem i bez něj, ba dokonce i z určité vzdálenosti... přinášet životní sílu do zdravého jedince.“¹⁷

Hahnemann poté dokládá případy lidí, kteří byli pomocí mesmerismu vzkříseni ze zdánlivé smrti.¹⁸ Jiným posloužil mesmerismus jako teoretická základna pro výklad účinku akupunktury.¹⁹ Mnoho badatelů poukazuje, že Mesmerovy magické kruhy – dotýkání se konečky prstů při seanci – převzal spiritismus.^{20, 21}

Přímo z mesmerismu se prostřednictvím skotského chirurga J. Braida zrodila hypnóza, která umožnila vznik psychoanalýzy Freuda, Junga a Adlera,^{22,23} přičemž sám

Jung položil teoretické základy hnutí New Age.²⁴ Mesmerovi přímí následníci jako Poyen a Quimby dali základy Křesťanské vědě M. Eddy Bakerové.²⁵ Z odkazů Mesmera těžila i Blavatská²⁶ a potažmo tedy i Rudolf Steiner. V literatuře to byl např. E. A. Poe, který položil základ novému literárnímu směru – hororu. Pro Mesmera skládal Mozart, který se nechal léčit jak Mesmerem tak Hahnemannem, a z politických myšlenek Mesmera údajně těžili i prominenti francouzské revoluce.

Mesmer, patrně vzhledem ke svému teologickému vzdělání, toužil, aby se magnetismus vyučoval i na teologické fakultě. A skutečně, v Berlíně, kde lékaři později Mesmerovi postavili pomník, se v 19. století síly živočišného magnetismu učili využívat i studenti teologie.²⁷ Je to s podivem, neboť dle Blattera si Mesmer protivil jméno Ježíš²⁸ a pro jeho otevřené rouhání o něm v jeho době kolovala pověst, že zaprodal duši ďáblu.²⁹ Z Mesmerova odkazu mají však církve dnes přesto mnohý „užitek“; pod přímým vlivem myšlenek mesmerického léčitele P. P. Quimbyho se formoval i kazatel E. W. Kenyon, z jehož prací těžil přímo otec hnutí Víry K. E. Hagin³⁰ a jehož přímý stoupenec Rodney Howard - Brown je považován za jednoho z otců Torontského požehnání³¹, nejmohutnější duchovní „obnovy“ dnešních dnů.

Doktrinální část

Princip a účel

Cílem hypnózy je uvedení člověka do změněného stavu vědomí, ve kterém je schopen koncentrovaně a selektivně reagovat na podněty hypnotizéra a ve svém podvědomí je přijímat jako realitu. Zjednodušeně by se dalo říci, že jde o to, aby člověk vykonal přání druhého bez toho, aby o vykonávaném přemýšlel. Tedy vyřadil kritickou, rozumovou a také volní složku svého vnímání, aby o informacích nepřemýšlel, ale uvěřil jim a konal podle nich. Neboli, aby byl vykonavatelem vůle jiného člověka. Zhypnotizovaný člověk je ve změněném stavu vědomí schopen přijímat i takové informace, které se nezakládají na skutečnosti a reagovat na ně, jako by byly pravdivé. Hypnotické techniky proto bývají často používány kulty k ovládnutí svých členů.³² Tímto způsobem lze dokonce např. dotyčným na základě pouhé zvukové informace navodit pocit chladu, včetně fyzických projevů, i přes to, že je v místnosti s vysokou teplotou.³³

Odblokováním kritického myšlení a smyslového vnímání člověk není s to dát do souladu své smyslové počítky, jež prostřednictvím jeho termoreceptorů signalizují centrálnímu nervovému systému teplotu okolí. Dalo by se říci, že v tomto případě není schopen rozhodovat mezi dvěma smyslovými informacemi -citem a sluchem, jsou-li v rozporu- a adekvátně na ně reagovat. Hypnotizér pracuje zpravidla na základě upřednostnění sluchu, kdy za souhlasu a s přispěním svého objektu „vyřadí“ z funkce ostatní smysly a hypnotizovaná osoba, jež dobrovolně rezignuje na své přemýšlení a vůli, reaguje pouze na zvukové informace, jejichž pravdivost se vzdala posuzovat a nyní na ně reaguje např. husí kůží a třesem. Může však být upřednostněn i jiný smysl. U již zmíněného případu mnichů koncentrovaný zrakový vjem snížil vnímání bolesti.

Každý člověk dodržuje jistou „smyslovou hierarchii,“ na jejímž základě analyzuje podněty svého okolí a dle situace na ně reaguje. Pokud svými očima uvidím ženu, která mluví hlasem muže nebo uvidím flétnu, která vydává hlas varhan, v obou případech budu přesvědčen, že se jedná o ženu a flétnu, nikoliv o muže a varhany. V tomto případě tedy preferuji zrak před sluchem a má mysl mi bude signalizovat, že

zde něco nehraje, což za normálních okolností zbystrí moji pozornost. Pokud bych však měl zavázané oči, uvěřil bych svému sluchu, i když by má mysl byla v pořádku. Díky absenci zrakového vjemu by se signály z okolí nedostaly do rozporu a já bych usedl k flétně a hledal klávesnici. Pokud bych zároveň rezignoval na svou mysl (v tomto případě zkušenost), mohl bych se na ni jako na varhany snažit hrát. Pak už zbývá jen uvěřit, že skutečně hrají. Cílem hypnotického stavu je tedy preferovat vnímání izolovaným smyslem a současně obejít přemýšlení a vlastní vůli.

Jak přiznávají odborníci, „mechanismus účinku,“ v tomto případě samotná reakce u hypnózy, resp. to, jak je možné, že organismus dokáže bez hmotného vlivu fyzikálně reagovat na pouhé slovní příkazy, není zatím dostatečně znám. Avšak bývá přirovnáván k mechanismu podmíněného reflexu. Např. pes reaguje už na podnět, který bývá spojený s přísunem stravy zvýšenou tvorbou slin, i když potravu nedostane. Podobně člověk fyzicky reaguje na slovní informaci, která fyzický projev provází, i když ten může chybět.

Velmi podobný je v tomto směru i tzv. placebový efekt, kdy pacient vykazuje známky uzdravení i při podání léčivého přípravku, který neobsahuje žádnou účinnou látku. Na tomto principu pracoval i lékárník Coué, který si všiml, že pacienti reagují pozitivně na lékovou formu, neobsahující účinnou látku a na tomto příkladu rozvinul metodu autosugesce. Tvrdil, že sice není možné organismus fyzicky přinutit, aby reagoval podle naší vůle, avšak můžeme jej donutit, aby reagoval podle naší představy. Nemůžeme se přinutit, abychom slinili, avšak sliny se nám začnou tvořit, jakmile si představíme chutné jídlo. Proto neustále opakoval: „*Hlavně vůle nesmí zasahovat do praxe autosugesce...na čem musíme pracovat, je výchova k představivosti.*“³⁴ Coué si byl dobře vědom kultického pozadí své nauky, není divu, že jako prostředek tohoto „učení se“ navrhoval jógu. V podstatě jde o autohypnózu.

Tři postupná stádia

Lékařská psychologie co do intenzity a hloubky rozeznává u hypnózy tři stádia změněného stavu vědomí.³⁵

1. *stádium somnolence* – hypnotizovaný je utlučený, ale může ještě ovládat své pohyby vlastní vůlí
2. *stádium hypotaxie* – motorické ochrnutí, někdy spojené s analgezií a jinými fenomény
3. *stádium somnambulismu* – pohyby se dějí pouze na pokyny hypnotizéra, prožívání hypnotických iluzí a halucinací s **možností ztráty paměti** na věci a události v tomto stavu prožívané

Pohled experta na kultu

Hank Hanegraaff, prezident Ústavu křesťanských studií (Christian Research Institut), který se zabývá srovnávací religionistikou, uvádí, jak je možné hypnotickou manipulaci, zhusta se v náboženských kultech vyskytující, rozeznat dle čtyř znaků: 1. *změněného stavu vědomí*, 2. *tlaku okolí na přizpůsobení se*, 3. *silného očekávání* a 4. *sugesce*.³⁶ Zatímco se Hanegraaff zabývá metodami dosažení kýženého stavu, jiný specialista na kultickou manipulaci – Steven Hassan – celý proces a jeho následné využití resp. zneužití popisuje z hlediska jeho průběhu jako *rozmrazení, změnu a*

*opětovné zamrazení.*³⁷ Samotnou techniku, kterou se změněného stavu vědomí dosahuje, zahrnuje pod pojem „rozmrázení.“

Lidská psychika je velmi rozmanitá a individuální, a proto reakce člověka může být případ od případu různá. Proto také existuje tolik psychologických škol a tolik přístupů. V exaktních vědách je to jednodušší; rovnice může mít pouze omezený počet způsobů řešení a délka mezi dvěma body může mít pouze jednu hodnotu; ale i zde existují různé systémy třídění. Přes nemožnost postupovat u lidské psychiky takto do detailu jsem přesvědčen, že existují rámcové vzory chování a že i lidská psychika podléhá obecným zákonitostem. Pokusil bych se proto podstatu mesmerismu a jemu podobných hypnotických technik popsat na Hanegraaffem navrženém schématu.

1. Změněný stav vědomí

Hypnoticky změněný stav vědomí není např. v náboženství věci samoúčelnou. Hassan uvádí:

*„Hypnotizovaní se dostávají do stavu, který se zásadně liší od normálního stavu vědomí.... Být v transu je většinou příjemný zážitek, při kterém se člověk uvolní, takže si přeje tento stav co nejčastěji opakovat. Důležité je, jak bylo zjištěno klinickým psychologem, že v transu klesají psychické schopnosti.“*³⁸

Autor píše, že těchto stavů se v kultech užívá proto, aby lidé mohli přijmout něco, co by za bdělého stavu, při zachování kritického myšlení, nikdy nepřijali.

Prostředky k dosažení změněného stavu vědomí

Techniky k dosažení změněného stavu vědomí byly rozpracovány zejm. v totalitních, diktátorských režimech za účelem ovládnutí mas a dnes je ze stejného důvodu rozvíjejí náboženské kultury.

Hudba

Hanegraaff sem řadí např. až několikahodinový zpěv náboženských písní. Tyto písně mohou být značně hlasité a obvykle se vytváří povědomí, že chvalozpěvy zprostředkují zážitek božské přítomnosti. Zpěv může být doprovázen zvýšenou fyzickou aktivitou, poskoky, máváním končetinami, tleskáním. Písně bývají rytmické, do značné míry jednoduché, zpravidla s nekonečnými, opakujícími se refrény. Monotónní, opakující se rytmus bývá proto využíván šamany a strokery k tomu, aby svá společenství uvedli do náboženské extáze. Hassan uvádí, že dotyčný je zahlcen projevy emocionality.

Proslovy

Účinné mohou být i proslovy, které bývají často extatické, přerušované výkřiky a zvoláními (viz projevy Adolfa Hitlera), nebo jsou naopak velmi monotónní a dlouhé (viz několikahodinové projevy Mao Ce-tunga). Obojí dokáže mistrně spojit Fidel Castro. Člověk však dokáže vnímat pouze ohraničený časový úsek, nejčastěji nepřesahující čtyřicet pět minut (viz koncepce vyučovací hodiny na školách), a po delší době již není schopen kritického zvažování slyšeného.

Když je člověk vystaven dlouhým proslovům, obvykle to zpočátku vnímá jako něco velmi nepříjemného až bolestivého, avšak po čase se jeho mysl změní a je připravena k tomu, aby přijala věci, které by za normálního stavu nemohla strávit. Náboženské proslovy mohou při tom být provázeny větami typu: „*zavři rozum a otevři srdce,*“ případně kázání napadá lidské myšlení jako takové: „*budeš-li poslouchat svůj*

rozum, nikdy nepřijmeš duchovní moc“ a vzhledem k výše popsaným principům uvedení do hypnotického stádia, kdy přemýšlení působí jako účinná bariéra, je to celkem pochopitelné. Zpočátku nepříjemný pocit nakonec povolí, ustoupí do pozadí, a člověk je pozvolna přiváděn ke své náboženské zkušenosti.

Praxe

Další účinnou metodou je vyžadování, aby posluchači slepě opakovali určité úkony, či vyslovovali určité věty. Typické je iracionální opakování úkonů v zenovém buddhismu nebo nekonečné opakování manter u hnutí Hare Krišna.

Souhrnem těchto postřehů lze říci, že ke změněnému stavu vědomí bývá použito: extatického, či monotónního, velmi dlouhého mluveného slova (kázání u moonistů), dlouhá, hlasitá a rytmická hudba s opakujícími se refrény (shromáždění vedená šamany), bezmyšlenkovité opakování úkonů (buddhismus) a zvýšená pohyblivost, např. rychlý tanec, tleskání, výskoky (Transcendentální meditace, indický guruismus) atd. Jde o klasické techniky, které Hassan zahrnuje pod pojmem „rozmrazení.“

Enorth např. u změněného stavu vědomí, dosaženého při praktikování Transcendentální meditace, uvádí, že: *„rozum je odmítnut ve prospěch mystické zkušenosti jako prostředku pro rozlišení konečné pravdy od skutečnosti.“*³⁹

Srovnejme výše uvedené s několika citáty ze Zweigovy knihy, kde autor popsal některé Mesmerovy praktiky:

*„Jako dobrý znalec duše ví [Mesmer], že každá léčba vírou potřebuje k posílení svého účinku jistý magnetický nebo náboženský obřad... zvyšuje svou autoritu tajemností...V hlubokém mlčení, jako v kostele sedí nemocní bez dechu kolem tohoto oltáře magnetismu, nikdo se nesmí pohnout, ani slovíčko se nesmí ozvat, aby se nenarušilo napjaté chvění z prostoru... Do tohoto zhluboka oddychujícího mlčení, nerušeného žádným slovem, nejvýš občas lehkým vzdechem, zaznívají ze sousední místnosti akordy neviditelného klavíru nebo něžné sborové zpěvy, někdy hraje dokonce Mesmer sám na svou skleněnou harmoniku, aby pomalými rytmy uklidnil vzrušení nebo naopak vystupňoval rytmy naléhavějšími. Tak se po celou hodinu organismus nabíjí magnetickou energií.“*⁴⁰

Toto stádium lze k přihlídnutím k výše uvedenému členění lékařské psychologie popsat jako stadium somnolence.

Projevy změněného stavu vědomí

Hanegraaff ve své knize „Padělaná obnova“⁴¹ popisuje shromáždění Rajneeshe a projevy lidí, kteří se psychickou, manipulační technikou dostali do stavu, kdy se lámali v pase, mávali končetinami, upadali do křečových stavů a záchvatů nekontrolovatelného smíchu a pláče. Tedy prakticky totéž, čímž se projevovali zmagnetizovaní lidé na Mesmerových seancích.

Na videokazetě „Bohové New Age,“ která zachycuje shromáždění Transcendentální meditace, je zachycena davová psychóza, na které se lidé dostávají do transu, křičí, zmítají se v křečích, pláčí nebo propadají záchvatům hysterického křiku, padají na zem a zůstávají dlouhé minuty nepohnutě ležet.⁴² Huima uvádí seznam projevů Kundalini jógy, ke kterým patří: radost, vlny blaženosti, vydávání zvířecích zvuků, třes a chvění, zaujímání strnulých jogínských pozic, bolestivost⁴³ a Mookerjee tento seznam ještě doplňuje o pláč, křik a hlasité záchvaty smíchu.⁴⁴ Tyto stavy nakonec vyústí v celkový útlum, kdy již zúčastnění nereagují na své na své okolí a setrvávají bez pohybu v různých pozicích. Zde, jak je vidět, již nastupuje stádium hypotaxie.

Nahlédněme opět do několika citátů popisujících Mesmerova shromáždění.

„Rozpoutá se davová psychóza, druhý, třetí pacient upadne do křečí a náhle propukne dokonalý tanec čarodějnic. Někteří se válí s vypoulenýma očima v záškubech po podlaze, jiní se začnou ječivě smát, křičet, polykat naprázdno, vzdychat, mnozí jako ďáblové poskakují sem a tam, smýkáni nervovými křečemi, jiní upadají pod vlivem magnetické hůlky nebo pod pronikavým pohledem Mesmerovým do bezvědomí nebo do hypnotického spánku – všechna tato zobrazení jsou zobrazena na tehdejších rytinách. S klidným, němým úsměvem na rtech leží bez zájmu v kataleptické strnulosti a k tomu dál zní hudba ze sousední místnosti, aby ještě víc vyhrtila stavy napětí...“⁴⁵

2. Tlak okolí na přizpůsobení

Jedná se zde nejen o psychologický, ale též sociální instinkt vycházející ze skutečnosti, že člověk v davu podléhá jiným vzorcům lidského chování než jako izolované individuum. Tlak na „přizpůsobení se“ bývá popisován jako silná, podvědomá tendence člověka přizpůsobit se svému okolí a nevybočovat z řady, příp. získat to, co nyní mají ostatní. Hanegraaff popisuje některá shromáždění, kde bylo tohoto fenoménu použito k dosažení plánovaných cílů. Jejich průběh byl následný: Lidé, kteří již určitou zkušeností prošli, chodili na pódium sálu, kde se shromáždění konalo, a jejich svědectví bylo asi takovéto: *„dříve jsem byl skeptickým a kritickým, nevěřil jsem tomu co se zde děje a odmítal jsem to. Avšak poté jsem to vyzkoušel a vidím, že je to skvělé. Vřele vám proto doporučuji, abyste to vyzkoušeli také.“*

Této taktiky využívají např. multilevel marketingové organizace slibující zdraví a obrovské zisky tomu, kdo se stane konzumentem a distributorem jejich výrobků. Např. na náborových shromážděních Herbalife svědčí „konvertité“ o tom, že přes svoji počáteční nedůvěru zakoupili na zkoušku několik málo výrobků a jejich zdravotní stav se výrazně zlepšil nebo že dokonce byli uzdraveni z dlouho neléčitelné a úmorně se vlekoucí choroby. A nejen to, nyní jsou z nich boháči; a tak z původně pochybujících Tomášů se - po vlastní zkušenosti - sami stali horliví distributoři výrobků „léčebné“ výživy. Lidé okolo nich mohou nadšeně přikyvovat, že skutečně tomu tak je a každé svědectví vítat např. potleskem, souhlasnými výkřiky a ovacemi.

V první části svědectví těchto konvertitů bývají dokonale popsány pocity skeptika, se kterými se - jedná-li se o nějakou naprosto bizarní, či dokonce odpornou záležitost – návštěvník nebo člen kultu, který zatím neprošel danou zkušeností, nutně musí ztotožnit. Člověk na pódiu praví, že i on pochyboval, i on nevěřil, i jemu se zdálo vše nesmyslné, nelogické, až příliš pozitivní; i on měl pocit, že ostatní svoji radost pouze předstírají nebo dokonce blázní a jeho se snaží svést, a proto mu maže med kolem úst. I on nevěřil, že by vše bylo tak jednoduché nebo že by za tím mohlo být něco víc... Nyní návštěvník slyší, že ty samé pochybnosti, na které se možná bál jenom pomyslet, nyní někdo říká naprosto otevřeně; někdo, kdo však již překročil jakousi pomyslnou, magickou hranici a nyní je radostný, úspěšný, osvícený...

Protože návštěvník, či začátečník prožívá to samé, co nyní popisuje „svědčící“ (zejm. pochybnosti), je na základě stejného prožitku přesvědčen, že svědek mluví pravdu. Téměř ani nepostřehne, že se tak pro něho svědek podvědomě stává věrohodným, a že je bezděky tlačěn k tomu, aby uvěřil i druhé části svědectví (pozitivní zkušenosti), která jej nyní vyzývá k nějaké akci slibující mu něco stejně pozitivního, avšak která mu ještě před chvílí připadala bizarní. V dané chvíli stačí už jen říci „proroctví“ typu: „Je tu někdo, kdo pochybuje, ale vykroč a neposlouchej hlas svého smýšlení.“ Opět je zde - jak mistrně - postavena zkušenost nad rozum a člověk je vlastně veden k napodobování. Tento tlak úměrně narůstá s množstvím opakujících se svědectví a postupně vytváří na dotyčného tlak přizpůsobit se a nakonec kopírovat.

Hassan tento fenomén popisuje následovně:

„Zhoubný kult... inscenuje kolem nových členů záhadný proces, jehož cílem je změna chování, a tiito lidé nemají tušení, oč jde. Působivé jsou nejen tyto metody způsobující změnu chování, ale i vlivy, jež vedou k souhlasu a poslušnosti vůči nadřazeným. Dr. Solomon Ash dokázal v známém pokuse, že člověk nevěří vlastnímu vnímání, octne-li se v situaci, kdy důvěryhodní lidé dávají na určitou otázku nesprávnou odpověď. Jiný psycholog, Stanley Milgram, zkoumal poslušnost vůči autoritě a zjistil, že 90 procent vyšetřených by splnilo rozkaz, i kdyby věděli, že tím způsobí utrpení druhým. Milgram napsal: „Podstata poslušnosti spočívá v tom, že se člověk považuje za nástroj někoho jiného, a proto si nepřipouští zodpovědnost za vlastní činy.“⁴⁶

Souhrnem tedy lze říci, že na podlehnutí tlaku okolí se zde uplatňuje několik faktorů: snaha nevybočovat z řady, důvěra v iracionální, ale pozitivní zkušenost druhých a poslušnost autoritě i proti svému svědomí, které nakonec vedou k napodobování. Opět bude užitečné sledovat tento fenomén na starém známém mesmerismu.

„Když komisaři vyšetřili, že fluidum animálního magnetismu nemůže být zjištěno žádným z našich smyslů, neboť nevykonává vliv ani na ně samotné, ani na nemocné, které mu vystavili, protože zjistili, že dotyk a přejíždění jen zřídka vyvolává příznivé změny tělesného stavu, vždy však nebezpečné poruchy představitosti, protože dokázali i jiným způsobem, že představitost může vyvolat křeče i bez magnetismu, že však magnetismus bez představitosti nepůsobí, jednomyslně se usnesli, že nic nepřináší důkaz o existenci nějakého magneticky animálního fluida a že v důsledku toho není prokazatelné fluidum ku prospěchu, že násilné účinky, jež byly při veřejném ošetřování pozorovány, jsou z části způsobeny dotykem, tímto dotykem vzbuzenou fantazií a automatickou představou, abychom opakovali pochody, jež působí na naše smysly. Zároveň se komisaři cítí být povinni připojit, že tyto dotyky, to neustálé opakované vyvolávání krizí může být škodlivé a že pohled na takové krize, protože probouzí pud k napodobování, který je nám dán od přírody, a že každá léčba musí mít v důsledku jen škodlivé následky.“⁴⁷

3. Silné očekávání

Dalo by se říci, že se jedná o jeden z prvků, který nakonec vede ke konverzi nejen vnější, tj. přizpůsobení se okolnímu tlaku, nýbrž i konverzi vnitřní, kdy sám sebe potřebuji přesvědčit o pravdivosti věcí, kterým se otvírám. Vždyť překonám-li svůj kritický postoj a otevířu se neznámému a napodobuji-li určité praktiky, které mají vést k předpokládanému výsledku, nutně musím očekávat efekt, který je inzerován. Tím jsem si de fakto ušil bič sám na sebe. Když už ze sebe dělám blázna a napodobuji ostatní, musím přece dospět k nějakému výsledku. Nehledě k tomu, že mé počínání je mnohdy sledováno stejnými skeptiky, jejichž posměchu bych se, v případě selhání funkčnosti věci, vystavil. Příp. nepovažovali by absenci prožitku moji souvěrci jako nedostatek víry?

Uveďme příklad z již zmíněného Herbalife. Jestliže se nechám přesvědčit a za velkou sumu nakoupím „zdravítvorné potraviny“ nebo zakoupím-li si v lékárně drahý homeopatický lék, který neobsahuje nic než vodu, a protože jsem dříve na něco podobného nevěřil, bude již moji podvědomou touhou neshodit se sám před sebou i před ostatními a silně očekávat, že se daný efekt projeví.

Navíc jsou v brožurách různých hnutí donekonečna citovány případy nadpřirozeného uzdravení, úspěchu, nabytí majetku a získání slibné kariéry. Mnohdy je očekáván příjezd velmi slavného uzdravovatele, na každém nároží bývají plakáty a v televizi běží reklamní šoty a jsou nabízeny knihy a audio a videokazety. Zde můžeme zmínit nedávné působení dvou ruských léčitelů Širjajeva a Kašpirovského. Vyvolání aspektu očekávání je silně přítomno i v seminářích pořádaných hnutími New Age. Nabízeno bývá: snížení stresu, změna života, zvýšení inteligence...^{48, 49}

Nemalou měrou je očekávání vypůsobeno i způsobem prezentace kultovního představitel a jeho vystupování během seance. Sri Mataji se prohlašuje bohyní, Moon za pravého otce... Prvek silného očekávání je tedy vzbuzován jednak velkolepou pověstí protagonistů metody a jednak průběhem samotného kultického aktu. Jedná se o mocný prvek uplatňující se při „rozmrzení.“

Jinou, zhusta užívanou technikou, ve které se vyrábí atmosféra očekávání přímo na místě je, že řečník opakovaně vyhlašuje, že dnes se bude dít něco mimořádného, např. zázraky nebo uzdravení. Velmi účinné je při tom jmenovat např. civilizační onemocnění jako je neplodnost, nespavost, stres nebo psychické problémy jako komplex méněcennosti, pocit křivdy nebo odmítnutí, vnitřní prázdnotu, stísněnost, vnitřní tlak atd., a poté nabídnout okamžité řešení. Téměř každý sugestibilní člověk má pocit, že řečník nyní mluví právě o něm. Zvlášť silně reagují ženy, a to tehdy, mluví-li se o neschopnosti odpustit, pocitu nepřijetí, nemilování, citové prázdnoty, komplexu méněcennosti... Opakovaným ujišťováním, že právě nyní! teď! dnes! v tuto hodinu! v tuto minutu! ... je možné být uzdraven, proměněn, osvobozen... a opakováním řečeného znovu a znovu, jsou doslova vybičovány nervy účastníků a očekávání by se dalo krájet.

U mesmerismu zde hraje velkou roli Mesmerova pověst. Vždyť léčil Mozarta, dvořany Ludvíka Šestnáctého, přátelil se s vlivnými šlechtici. Rovněž jeho vystupování během seance je dosti vypovídající.

„Kráčí rozvážně, pomalu, s povzneseným výrazem, vyzařuje z něho klid do vzrušeného prostředí, proběhne hned řetězem tiché chvění jako závan větru. Má na sobě dlouhý fialový šat z hedvábí... a vážně, zcela soustředěn, jako krotitel, který s malinkým bičikem v ruce zastaví pouhou silou vůle zvíře v rozběhu, kráčí se svou hůlkou od jednoho nemocného k druhému.. Během takovéto procedury zadržují ostatní pokorně dech...“⁵⁰

4. Sugescce

Ve stadiu sugescce je již dotýčný natolik sám přesvědčen o realitě prožívaného, příp. pravdivosti sdělovaných informací, že jeho tělo i mysl skutečně adekvátně reaguje, jako by se jednalo o skutečnost. Stadium imitace tak přechází do skutečně „žitého.“ Mohou sem patřit jogínské zkušenosti znovuzrození, transcendentní pocity levitace, pocity blaha, ale i halucinace, vize, zjevení a věštby. Typickým příkladem jsou vizualizační techniky New Age, kdy člověk tvoří skrze „mysl nad hmotou“ tvoří „vlastní realitu.“⁵¹

I když se zde nejedná o cílenou hypnotickou techniku, příkladem dokonalé sugescce je případ ženy, o které nám referoval jistý docent anatomie, a která, protože byla přesvědčena, že otěhotněla, přestala mít cyklus a později očekávala porod. Již dříve zmíněný člověk sedící v přetopené místnosti, podaří-li se mu vsugerovat, že je tam nesnesitelný chlad, se začne třást a naskakuje mu husí kůže.

Mistrnou manipulaci s davem popsal George Orwel ve svém románu „1984,“ kdy lidé po snížení přídělů čokolády ve smyšleném totalitním režimu děkovali imperátorům za zkvalitnění života. Orwel tento fenomén popsal jako dvojitou mysl (double mind). Jiný příklad uvádí farář a lékař K. Thomas, vedoucí Schultzova ústavu pro psychoterapii, autogenní trénink a hypnózu, podle něhož přes 75% účastníků autogenního tréninku dospěje k obrazovým zážitkům a vidí ryby, draky, nestvůry, ale také kosti mrtvých tak, jak je viděl prorok Ezechiel. Toto poslední vidění zažívají i lidé, kteří prý nikdy nečetli Starý zákon.⁵²

Sugestivní zážitek, který odstartoval skutečnou a nepředstíranou tělesnou manifestaci bývá mnohdy vyprovokován až jistou iniciací. Např. vložení rukou magnetizéra, po které následuje mdloba a spánek nebo alespoň vrávoravá chůze náměsíčných, zásvětný obřad (šamani, mormoni), hlasitý příkaz vnučující prožitek, např. „přijmi to teď“ atd. Mesmer často ukazoval, že hypnotické manifestace dokáže vyprovokovat pouhým mávnutím ruky: „Mesmer často předváděl, že může ovládat pohyby pacientů pouhými gesty, ale zřejmě to vše dělal hlavně proto, aby ukázal, jak se „živočišný magnetismus“ přenáší přes něj na pacienty.“⁵³ Toto je klasická ukázka již třetího stádia hypnózy- somnambulismu.

Tento výčet opět zakončíme ukázkou z magnetických kreací.

„Přepjatí hlasatelé mesmerismu doslova proklamují, že ve stavu krize mohou náměsíční vidět do budoucnosti, jejich smysly se mohou dorozumívat všemi směry na libovolnou vzdálenost. Dovedou prý předpovídat, prorokovat, intrespekci (to je zvláštní způsob nahlížení do vlastního nitra) v tomto stavu probádat nitro vlastního a každého cizího těla a tak neomylně diagnostikovat nemoci. Mohou v transu hovořit bez učení latinsky, hebrejsky, aramejsky a řecky, mohou vyslovit jména, která nikdy nezaslechli, mohou hravě vyřešit nejobtížnější početní úkoly; hodí-li náměsíčné do vody, pak prý se neutopí...“⁵⁴

Praktické důsledky

Jen ztěží by lidé podstupovali davovou manipulaci, zvláště tehdy, pokud by byli vyzýváni k iracionálním úkonům, které by pro ně byly nesmyslné, nepříjemné nebo dokonce ponižující, pokud by při tom neočekávali nějaký pozitivní efekt. Člověk je ochoten zaplatit cenu, podstoupit nepříjemný proslov, vykonat úkon snižující lidskou důstojnost, je-li přesvědčen, že mu z toho kyne následný užitek. Podobně člověk rád podstoupí bolestivý vpich injekce, či spolkne hořkou pilulku, je-li přesvědčen, že se mu po tom uleví. Ve stavu, kdy cítí nesnesitelnou bolest, např. při obstrukci močových cest, překoná stud i bolest a v očekávání následné úlevy dobrovolně podstoupí i vycévkování. Nezaměstnaný člověk, kterému se přičí obcházet dveře dům od domu a nabízet produkty „zdravé výživy,“ ve finanční tísní rád místo dealera v síti „multilevel marketing“ přijme.

Stejně tak lidé - bývalí skeptici - kteří masové kúry podstoupili, svědčí o psychických krizích, od kterých jim už nic nepomohlo, a proto se rádi stali součástí davu, kde prováděli úkony, při kterých by se jim ještě dříve zpěníla krev v žilách a naskakovala husí kůže.

Na celé situaci zdánlivě není nic tak hrozného, vždyť pokud injekce skutečně pomůže, není důvod se injekcím vyhýbat a pokud je tento stav trvalý, je samozřejmé, že člověk bude tuto praxi nabízet i dalším lidem. To, zda organické onemocnění zmizelo nebo ne, může však posoudit nejen sám pacient, ale i jeho okolí. U hypnózy tomu tak není. U hypnotické kúry jde o něco, co lze s okamžitou platností obtížně posoudit a co bývá většinou pozitivně vnímáno jen po určitou dobu. Může dokonce nastat případ, kdy se člověk cítí naprosto skvěle, zatímco jeho okolí svědčí o jeho podrážděnosti a nesnášenlivosti nebo naopak o apatii dotyčného k věcem, které by ho dříve nenechaly chladným (jakási duševní analgesie) .

Zatímco injekce barbiturátů může odstranit bolestivou křeč nebo skalpel může jednou provždy zbavit žlučového kamene, o posthypnotických stavech to jednoznačně říci nelze. Manfréd Hyde, křesťanský lékař, sledující účinky alternativních metod (kam řadí i hypnózu) na lidský organismus uvádí, že hypnóza může ničit celé národy a cituje z Báznerovy knihy o hypnóze.

Kapitola I

F. A. Mesmer, magnetismus a hypnóza

„...rozumem se nedá změřit, kolik utrpení lidstvu přinesla hypnóza... Následky hypnózy jsou těžší než všechny nemoci, utrpení a neduhy, které na světě existují, neboť hypnosa olupuje člověka o rozum, svobodnou vůli a mravní odpovědnost. Bere mu jeho svobodu, jeho štěstí, jeho klid, ničí jeho pokoj a přináší nesmírné utrpení... Kdo se dá dobrovolně hypnotizovat, páchá bezpráví sám na sobě...“⁵⁵

Závislost

Hypnóza se tak sama dokonce již nestává prostředkem, ale cílem, neboť jediné, co nebohému zprostředkovává další příjemné prožitky, je pak už sám jen hypnotický trans. Člověk podléhá klamu, že od dalších problémů už mu teď pomůže zas jenom to, co mu pomohlo dříve a není schopen uvidět, že se dostal do pasti, do smyčky, jež ho náhle pohlcuje hlouběji a hlouběji. Sám akt (rituál, cvičení nebo manifestace) se již samy o osobě stávají slastí, kterou nebohý vyhledává stále častěji, a jeho apoštolství se již neopírá o zvěstování „reálného“ nýbrž o zvěstování pocitů, které se dají posoudit jen tehdy, podstoupí-li adept danou proceduru.

Dobře to pochopil i Timothy Leary, novodobý průkopník změněných stavů vědomí a experimentátor s LSD a psilocybinem, který, přestože jeho život byl plný výstředností a později i zločinů, dokola říkal: „vyzkoušej a uvidíš“ a nacházel při tom četné následovníky. Spolu se svými přáteli, též výtečníky své doby, filosofem a spisovatelem Aldousem Haxleym a homosexuálním básníkem Allenem Ginsbergem tak chtěli „osvítit příslušníky americké elity.“⁵⁶ Tato taktika byla natolik úspěšná, že nakonec vedla prezidenta Nixona k výroku, v němž označil Learyho jako nejnebezpečnějšího muže Ameriky.⁵⁷ Podobně Mesmer, stíhán mravnostní policií, získával stále nové přívržence z řady vládních kruhů nebo Adolf Hitler, žalářovaný za pokus o státní převrat, také díky svým hypnotizujícím projevům k masám později zavařil celému světu.

Výsledkem hypnotické manipulace je, že zkušenost je postavena mnohem výše než uvažování, příp. se praxe oprošťuje od doktríny nebo ještě lépe: účel světí prostředky. J. W. Goethe, jehož naturfilosofické ideje motivovaly i jeho současníka Franze Mesmera a patrně i Adolfa Hitlera, vyslovil zásadu, která situaci dokonale vykresluje: „Nejvyšším poznatkem je, že již všechna fakta jsou teorií. Není třeba něco hledat za jevy, ony samy jsou již ponaučením.“⁵⁸

Smutné je, že výsledky jsou mnohdy krátkodobé, klamné a mohou vést do gigantických katastrof; vždyť to byl mesmerismus, jenž pomohl připravit půdu psychoanalýze a byly to do jisté míry hypnotizující projevy Adolfa Hitlera, které nakonec napomohly nástupu fašismu. A bylo to LSD, které usnadnilo nastartovat sexuální revoluci v USA.

Jak ale říká klasik, štěstí přeje připraveným. Mesmer by nikdy nemohl být úspěšný nebýt ve Francii duchovního hladu způsobeného osvícenstvím; Hitler by nikdy nemohl v krátké době tak triumfovat nebýt hospodářské krize a německého nacionalismu a Leary by nikdy nemohl ohrozit Ameriku nebýt morální a duchovní krize způsobené materialismem a absencí duchovních hodnot. Ve všech případech dotyční naprogramovali masy ke svému obrazu.

Souhrn kapitoly

Hypnóza není pouze lékařským fenoménem. Má čistě kultické pozadí. Její mechanismy se uplatňují jak v náboženském, tak společenském životě, kde těží z náhlé

Kapitola I

F. A. Mesmer, magnetismus a hypnóza

potřeby lidí a z absence jejich morálně podmíněného duchovního života. Používala se již ve starověku, avšak jejím modernizátorem byl švýcarský lékař Anton Mesmer, přítel Mozarta, Hahnemanna, ale i Marie Antoinetty, který svoji metodu rozvinul ve Vídni a později v Paříži, kde byla oficiálně odmítnuta Akademií věd. Z mesmerismu vznikla nejen moderní hypnoterapie, ale mesmerismus položil teoretický základ pro učení sekt jako je Křesťanská věda a Nové myšlení. Mesmerismus dal podnět ke vzniku psychoanalýzy a inspiroval literární styl hororu. Rovněž usnadnil vznik theosofie a antroposofie a pomohl připravit půdu pro nástup francouzské revoluce.

Mesmerismus, potažmo hypnóza, pracuje na základě sníženého vnímání, manipulace, očekávání a sugesce a ve své kultické podobě a v davovém měřítku se může manifestovat křečemi, záchvaty smíchu a pláče, ojediněle zvířecími zvuky doprovázející stav selektivní vnímavosti, která se může projevit malátností, sníženou pohyblivostí až spánkem, ve kterém člověk dokáže nekriticky přijímat pokyny a reagovat na ně. Někdy se během transu mohou dostavit zjevení, věštby či jiné okultní projevy. Hypnóza následně vede ke změně celé osobnosti. Samotný akt hypnotického transu poskytuje radostné pocity, pro které bývá znovu a znovu vyhledáván a změna osobnosti může být subjektivně vnímána jak uvolnění, uzdravení a pocit harmonie, které později vedou k závislosti na ní. V důsledku pak vede k excitaci a později může vést ke kolapsu jedince i celé skupiny lidí.

Poznámky a literatura

1. Heide M., Bludné cesty ke zdraví, Jupos, Ostrava, 1982
2. Zweig S., Léčení duchem, Mladá fronta, Praha, 1999, str. 71
3. Tamtéž
4. Schott H., Kronika medicíny, Fortuna Print, Praha, 1994, str. 227
5. Zweig S., Léčení duchem... str. 39
6. Tamtéž
7. Tamtéž, str. 52
8. Tamtéž, str. 60
9. Schott H., Kronika medicíny... str. 227
10. Zweig S., Léčení duchem... str. 62
11. Tamtéž, str. 70
12. Tamtéž, str. 75
13. Tamtéž str. 78
14. Kronika lidstva, Fortuna Print, Praha, CD-ROM, Anopress, nedatováno
15. Trávníček A., Doteky historie, časopis bytí, 12/96, Internet
16. Galen V. E., Homeopatie a Mesmerův „živočišný magnetismus,“ Homeopatic Links, 4/96
17. Hahneemann S., Organon racionální léčby, Alternativa, Praha, 1993 str. 229
18. Tamtéž, str. 229-300
19. Romanett de J., Acupuncture, Mesmerism, Hypnotism Exposing Their Similarities, Audiotronics of Wenatchee, 1975
20. Heide M., Bludné cesty ke zdraví... str. 83
21. Zweig S., Léčení duchem...
22. Inglis B., West R., Průvodce alternativní medicínou, Zemědělské nakladatelství Brázda, Praha, 1992, str. 170
23. Ludvík M., U základů psychoterapie stál Franz Anton Mesmer, Lidové noviny, 25. 5. 199, str. 22
24. Blumfeld S. M., „Byl Jung mystikem?,“ in: Manna 1, 3/1996, str. 29-32
25. Allan J., Butterworth A., Langley M., Víry a vyznání, Sloart, Praha, 1993
26. Zweig S., Léčení duchem... str. 86
27. Albert Moll, Hypnotism, New York: DaCapo Press, 1982, str. 11
28. Blatter K., „Paramedizinische Praktiken, Bibel und gemeinde 82, Nr. 2, 1982“ in: Heide M., Bludné cesty ke zdraví... str. 161
29. Wyckoff J., „Franz Anton Mesmer, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1975, vii.“
30. McConnell D. R., Jiné evangelium, Křesťanský život, Albrechtice, 1996.
31. Jackson B., Co se to s námi jenom děje, Křesťanský život, Albrachtice, 1995, str. 3
32. Hassan S., Jak čelit psychické manipulaci zhoubných kultů“ Nakladatelství Tomáše Janečka, Brno, 1994, str. 101
33. Heide M., Bludné cesty ke zdraví... str. 108
34. Coué E., How to Practice Suggestion and Autosuggestion, New York, 1923
35. Bouchal M., Lékařská psychologie, Avicenum, Praha, 1981, str. 46
36. Hanegraaff H., The Counterfeit Revival (Part Four): Modern-Day Mesmerists, Christian Research Journal, Winter, 1998
37. Hassan S., Jak čelit psychické manipulaci zhoubných kultů... str. 101
38. Tamtéž, str. 90
39. Enorth E., Za novými světy. Průvodce sektami a novými náboženstvími, Návrat domů, Praha, 1995, str. 117
40. Zweig S., Léčení duchem... str. 56-57
41. Hanegraaff H., Counterfeit Revival, Dallas: Word Publishing, 1997
42. Bohové New Age, videokazeta, Jeremiah film, český dabing, Rossa, nedatováno
43. Based on the Kundalini FAQ, the Siddha Mahayoga FAQ, and general knowledge about the so-called Toronto Blessing movement. The Kundalini FAQs are found from <http://www.spiritweb.org>, August, 1996
44. Mookerjee A., „Kundalini: The Arousal of the Inner Energy, Destiny, 1991; Interviews,“ Battle Lines Spiritual Warfare Intelligence Bulletin, Number 3
45. Zweig S., Léčení duchem... str. 58
46. Hassan S., Jak čelit psychické manipulaci zhoubných kultů... str. 91-92
47. Zweig S., Léčení duchem... str. 64
48. Groothuis R. D., New Age tváří v tvář, Návrat domů, 1995, str. 137
49. Enorth E., Za novými světy... str. 114
50. Zweig S., Léčení duchem... str. 57
51. Groothuis R. D., New Age tváří v tvář... str. 154
52. Senn U., „Was ist Autogenes Training? Waldshut und Pfaffikon/ ZH in: Heide M., Bludné cesty ke zdraví... str. 117
53. Inglis B., West R., Průvodce alternativní medicínou... str. 169
54. Zweig S., Léčení duchem... str. 53
55. Bázner E., „Hypnotismus, Okkultismus und Pseudookkultismus, München – Psing, 1968“ in: Heide M., Bludné cesty ke zdraví... str. 111
56. Heger L., Byl Timothy Leary konfidentem FBI?, Páteční magazín deníku Lidové noviny, 2 000, str. 26 – 32
57. Tamtéž
58. Zweig S., Léčení duchem... str. 72